

การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน:
บทเรียนแนวปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติบริบทพื้นที่ภาคกลาง
ประเทศไทย*

PROMOTING MORALS AND ETHICS WITH THE DEVELOPMENT OF
QUALITY OF LIFE IN COMMUNITY: LESSONS LEARNED OF
PROMOTING NATIONAL MORALITY PRACTICES IN THE CONTEXT OF
THE CENTRAL REGION OF THAILAND

นิภาวรรณ เจริญลักษณ์

Nipawan Charoenlak

ชัชวาล แอร่มหล้า

Chachawan Aramlar

ประภัสสร มีน้อย

Prapatsorn Meenoi

มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง

Muban Chombueng Rajaphat University, Thailand

ฐิติวัศ สุกป้อม

Thitiwas Sukpom

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Chandrakasem Rajabhat University, Thailand

วงศ์สิริ เรืองศรี

Wongsiri Rueangsri

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

Suratthani Rajabhat University, Thailand

E-mail: ncharoenlak@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในบริบทพื้นที่ภาคกลางประเทศไทย และ 2) นำเสนอแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน เป็นวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาข้อมูลจากเอกสาร เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง และการสนทนา

* Received 10 June 2022; Revised 3 October 2022; Accepted 4 October 2022

กลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ตัวแทนของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรม ในพื้นที่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดราชบุรี จำนวน 30 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง โดยวิเคราะห์ข้อมูลแบบพรรณนาเชิงเนื้อหา และสรุปภาพรวม ผลการวิจัยพบว่า 1) สถานการณ์การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในบริบท พื้นที่ภาคกลางประเทศไทย ประกอบด้วย 3 ปัจจัย ได้แก่ 1.1) ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย ด้าน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ ด้าน งบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ และด้านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม 1.2) ปัจจัยกระบวนการ ประกอบด้วย ด้านการประยุกต์ใช้ความพอเพียง ด้านการประยุกต์ใช้วินัย ด้านการประยุกต์ใช้ สุจริตด้านการประยุกต์ใช้จิตอาสา และ 1.3) ปัจจัยผลลัพธ์การดำเนินการกิจกรรมรักษาสืบสาน วัฒนธรรม และ 2) แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน มีองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ 2.1) ด้านความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม 2.2) ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้ และ 2.3) ด้านความสัมพันธ์ระหว่าง หลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต ดังนั้น การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมต้องมีความเชื่อมโยง กัน ไม่แยกส่วน และอยู่ในวิถีการดำเนินชีวิต โดยการตระหนักต่อหลักธรรมทางศาสนาเชื่อมั่นว่า หลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เป็นคนดีในสังคม และเชื่อมโยงหลักธรรมทางศาสนากับ การดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม, การพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชน, บริบทพื้นที่ภาค กลางประเทศไทย

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the situation of morality and ethics promotion and the development of the quality of life of the community in the context of the central region of Thailand, and 2) present guidelines for promoting morality and improving the quality of life of the community. The study was qualitative research by document data analysis, in-depth interview, focus group. Key informant were divided into: Representatives of stakeholders for moral promotion in the area of Phra Nakhon Si Ayutthaya Province and Ratchaburi Province of 30 people, selecting a specific sample. By descriptive data the content analysis and summarize the overview. The results showed that 1) Promote morality, ethics and improve the quality of life of communities in the context of central Thailand. It consists of 3 factors: 1.1) inputs factors include participation in community activities, personnel, budget and

materials. Budget, materials and participation activities, 2) process factors include application, adequacy, application discipline, integrity, and application spirit, and 1.3) influencing factors of cultural heritage protection activities. And 2) guidelines for promoting morality and improving the quality of life of the community there are 3 aspects: 2.1) the readiness of the community to be a moral community, 2.2) the use of cultural capital to create a career and income, and 2.3) the relationship between religious principles and life. Therefore, the promotion of morality and ethics must be connected, not fragmented, and in a way of life. By recognizing religious principles, it is believed that religious principles are the anchor to be good in society. and linking religious principles to life.

Keywords: Promoting National Morality, Development of Quality of Life, Central Region of Thailand

บทนำ

แผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน และได้กำหนดเป้าหมายอนาคตประเทศไทยในระยะ 20 ปี พร้อมทั้งประเด็น ยุทธศาสตร์และแนวทางหลักที่จะขับเคลื่อนไปสู่เป้าหมายระยะยาวของประเทศตามที่ได้ กำหนดไว้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา 65 ที่กำหนดให้รัฐพึงจัดให้มี ยุทธศาสตร์ชาติ เป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็น กรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกัน ไปสู่เป้าหมายดังกล่าว โดยให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ และต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2560 มีผลบังคับใช้เมื่อ วันที่ 1 สิงหาคม 2560 โดยกำหนดให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อ รับผิดชอบในการจัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ กำหนดวิธีการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ จัดทำร่างยุทธศาสตร์ชาติ ในการติดตาม การตรวจสอบ และการประเมินผล รวมทั้งกำหนด มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนทุกภาคส่วนดำเนินงานให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ ชาติ ความสำคัญของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) นับได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ชาติ ฉบับแรกของประเทศไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนา แล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ทั้งนี้เพื่อความสุขของคนไทยทุก คน และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง ถือเป็นคติพจน์ประจำชาติว่า “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” (ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580), 2561) ทุกหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ในการ

ดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ครอบคลุมมิติการพัฒนาประเทศด้านต่าง ๆ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทางทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ เพื่อความสมดุลระหว่างการพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในรูปแบบประชารัฐ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564)

คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติได้จัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) โดยคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2559 เพื่อให้ทุกหน่วยงานใช้เป็นกรอบและทิศทางดำเนินการส่งเสริมคุณธรรมของทุกหน่วยงานทุกภาคส่วนส่งเสริมและพัฒนาคนไทยให้มีความรู้คู่คุณธรรม เกิดเป็นสังคมคุณธรรมอย่างมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยกำหนดนโยบายและกระบวนการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ผ่านกลไกคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมระดับกระทรวง ระดับจังหวัด ตลอดจนหน่วยงานภาคส่วนต่าง ๆ ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม จัดทำแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรม ระยะ 5 ปี และแผนปฏิบัติการส่งเสริมคุณธรรมประจำปีของแต่ละกระทรวง จังหวัด และหน่วยงาน โดยบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเข้ากับแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติฯ ขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติภายในหน่วยงาน และพื้นที่ อย่างไรก็ตามหลักการพื้นฐานที่เป็นแนวปฏิบัติในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนมุ่งให้ความสำคัญที่จะเห็น 3 สถาบันหลักของชาติ คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีความวัฒนาสถาพร เป็นฐานรากเชื่อมโยงให้บ้านเมืองสมานฉันท์สู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” โดยเฉพาะปัจจุบันได้มียุทธศาสตร์สำคัญคือ “ประเทศไทย 4.0” เพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วย “ปัญญา” สร้าง “ความเข้มแข็งจากภายใน” เชื่อมโยงเศรษฐกิจสู่โลกด้วยความสมดุล ด้วยการสร้างคนไทยเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” ทั้งด้านพุทธิศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา และจริยศึกษา สร้างสังคมไทยเป็น “สังคมที่เกื้อกูลและแบ่งปัน” ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2561) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งหลักคิด และแนวปฏิบัติตนของแต่ละบุคคล และองค์กรในทุกระดับ โดยคำนึงถึง 3 หลักการ ได้แก่ 1) ความพอประมาณกับศักยภาพของตนเองและสภาวะแวดล้อมตามความเป็นจริง 2) ความมีเหตุผลบนพื้นฐานความถูกต้อง และ 3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง คือ ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตที่ต้องประสพกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ตลอดเวลา และการที่จะคิด พุดทำ อย่างพอเพียงได้นั้น จำเป็นจะต้องใช้ความรู้ต่าง ๆ อย่างถูกหลักวิชาการ ด้วยความรอบรู้รอบคอบ และระมัดระวัง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานจิตใจ และการดำเนินชีวิต

นอกจากกรอบแนวคิดภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้เพิ่มอีกปัจจัย คือ ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม เพื่อให้การพัฒนาได้ตระหนักถึงความสำคัญ โดยเน้นการพัฒนาที่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อย่างเป็นองค์รวม (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปริยานุช ธรรมปิยา, 2556) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศาสตร์พระราชา วัฒนธรรม และหลักธรรมทางศาสนาได้เป็นหลักการพื้นฐานหลักของการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564)

การส่งเสริมคุณธรรมคุณธรรมเป็นภารกิจที่สำคัญในการพัฒนาสังคมให้ก้าวสู่การเป็นสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี บทความนี้คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาและมุ่งนำสถานการณ์การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในบริบทพื้นที่ภาคกลางประเทศไทยและแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณภาพชีวิตของชุมชน ซึ่งคณะผู้วิจัยคาดหวังว่าจะเป็นบทเรียนแนวปฏิบัติเพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปในทิศทางที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในบริบทพื้นที่ภาคกลางประเทศไทย
2. เพื่อนำเสนอแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ในบริบทพื้นที่ภาคกลางประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (กลุ่มตัวอย่าง) เป็นการศึกษาประชาชนในเขตพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย และได้เลือกพื้นที่ 2 จังหวัดในกรณีศึกษาได้แก่ พื้นที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดราชบุรี โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากพื้นที่ทั้ง 2 จังหวัดมีบทบาทที่เด่นชัดในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมระดับประเทศ และเป็นพื้นที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และคณะผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน แบ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 10 คน และกลุ่มตัวอย่าง การสนทนากลุ่มจำนวน 20 คน เป็นผู้มีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในพื้นที่เป้าหมาย โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก ประกอบด้วย 1) เป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ 2) เป็นผู้ประกอบอาชีพหรือพักอาศัยใน

พื้นที่เป้าหมายอย่างน้อย 4 ปี ตามแผนยุทธศาสตร์ชาติระยะที่ 1 และ 3) อนุญาตให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มแก่คณะนักวิจัย

ขอบเขตของการศึกษา

1. **ด้านพื้นที่** เป็นการศึกษาพื้นที่ 2 จังหวัด กล่าวคือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดราชบุรี

2. **ด้านเนื้อหา** เน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และการพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสังเขปเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางการศึกษา)

เครื่องมือในการวิจัย (ศึกษา) การศึกษาครั้งนี้ใช้เครื่องมือทางการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้กรอบแนวคิด CIPP Model และใช้วิธีการศึกษาโดยการการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม (Participation Observation) และเครื่องมือที่ใช้คือแนวคำถาม (Guidelines) มีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิดตามวัตถุประสงค์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Research) และสรุปเป็นองค์ความรู้ที่เป็นพื้นฐานของการศึกษา ที่สำคัญ ๆ ประกอบด้วยยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี แผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ข้อมูลรายงานผลการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรม ระยะที่ 1 ของแต่ละจังหวัดพื้นที่เป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาครั้งนี้เป็นปฏิบัติการภาคสนามผ่านกระบวนการกลุ่ม การปฏิสัมพันธ์กับชุมชน การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยคณะผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการศึกษาทั้งด้านทฤษฎีการศึกษาและกลุ่มเป้าหมายแล้ว จากนั้นได้ใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยว ประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก สนทนากลุ่ม และสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

ขั้นตอนที่ 3 นำเสนอผลการศึกษาวิจัยในรูปแบบการพรรณนาตามวัตถุประสงค์

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการศึกษา และตรวจสอบความเชื่อมั่นด้วยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า

1. สถานการณ์การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในบริบทพื้นที่ภาคกลางประเทศไทย จากการศึกษา พบว่า การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของพื้นที่ทั้ง 2 จังหวัดมีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องอันเป็นผลสืบเนื่องจากบริบทของสังคมไทยดำรงอยู่บนฐานการเป็นเมืองพุทธศาสนาและการอยู่ร่วมกันกับศาสนาอื่น ๆ แบบไม่แปลกแยก มีความเป็นสังคมและวัฒนธรรมไทยที่เอื้อเพื่อแผ่มาควบคู่กับพัฒนาการของสังคมไทย และคุณธรรมจริยธรรมก็ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนโดยทั่วไป ประกอบด้วย

1.1 ปัจจัยในการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

1.1.1 ปัจจัยนำเข้าด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนคุณธรรมกับทุกภาคส่วนในชุมชน พบว่า ชุมชนนำโดยผู้นำมีกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมด้านเกษตรแผนใหม่ กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรม กับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียน เป็นต้น มีส่วนร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนเทศบาล วัด และโรงเรียนในกิจกรรมการแก้ไขปัญหาด้านอบายมุขต่าง ๆ ของตำบล ได้แก่ ปัญหาเสพยาเสพติด ปัญหาการลักขโมย ปัญหาการเล่นการพนัน ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชน “ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ประชาชนในชุมชน และ เครือข่าย “บวร” มีความร่วมมือกันในการทำกิจกรรมคุณธรรมของชุมชน เช่น งานประเพณี งานบุญประจำปี และการพัฒนาอาชีพให้กับคนในชุมชน...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564) การมีส่วนร่วมของประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคุ้นเคยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ส่วนกลไกของภาครัฐเป็นกลไกหนุนเสริมให้เกิดความต่อเนื่องและเชื่อมโยงเครือข่ายให้มากยิ่งขึ้น นอกจากนี้แล้วแกนนำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการนับว่าเป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และต่างตระหนักดีว่าเป็นสิ่งที่ควรจะดำเนินการเพราะเป็นพื้นฐานที่ดีในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุก ๆ ด้าน ดังการสนทนาว่า “ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วย เป็นผู้นำร่วมกับวัด อบต. ผอ.โรงเรียน และแกนนำกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างรายได้ แก้ไขปัญหาความยากจนของคนในชุมชน...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564)

1.1.2 ปัจจัยนำเข้าด้านบุคลากร พบว่า ชุมชนมีผู้รับผิดชอบขับเคลื่อนคุณธรรม ส่วนมากจะเป็นผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้ที่ประสานการดำเนินงานคุณธรรมกับเจ้าอาวาส ผู้อำนวยการโรงเรียน องค์กร และหน่วยงานอื่น ๆ ในอำเภอและจังหวัด เพื่อดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรมร่วมกัน ซึ่งความร่วมมือร่วมใจ ความเอื้อเพื่อแผ่แผ่ ความรักความไว้วางใจเป็นทุนทางสังคมในการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรมของชุมชนด้วย ดังการสนทนาดังกล่าว “ผู้ใหญ่บ้านจะเป็นแกนนำชุมชนในการขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ร่วมกับประชาชนในชุมชนและอำเภอ...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564) ด้านบุคลากรเป็นการระดมผ่านกลไกที่มีอยู่แล้วในระดับอำเภอ ผ่านโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ในอำเภอในภาพรวม

1.1.3 ปัจจัยนำเข้าด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ จากการศึกษาพบว่า งบประมาณการดำเนินงานขับเคลื่อนชุมชนคุณธรรม งบประมาณขับเคลื่อนงานต่าง ๆ ในระดับชุมชนเป็นการบูรณาการจากหลายกองทุนที่ทำการกิจกรรมและออกแบบให้สอดคล้องกับการทำงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของชุมชน ได้แก่ กองทุนชุมชน งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่มาจากรัฐและเอกชน ซึ่งการส่งเสริมคุณธรรมก็จะใช้งบประมาณที่มีอยู่ โดยนำโครงการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมเข้าไปสอดแทรกในงานประจำที่ทำอยู่แล้วในชุมชน ดังที่ผู้แทนระดับชุมชนต่าง ๆ ได้แสดงความคิดเห็นต่อไปนี้ ดังการสนทนเชิงลึกว่า “เรามีกองทุนหมู่บ้าน งบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐ งบประมาณจากภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เข้ามาสนับสนุนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมคุณธรรม...” (ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก, 2564)

1.1.4 ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมตามข้อปฏิบัติหลักของชุมชนคุณธรรม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านศาสนา พบว่า ชุมชนส่งเสริมให้บุคลากรไปเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนา ด้านหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ชุมชนมีการจัดกิจกรรมเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ความรู้และวิธีปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการรักษาสืบสานวัฒนธรรม พบว่า ส่งเสริมการร่วมงานประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นเสมอ ๆ ชุมชนจัดกิจกรรมการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนว่า “ชุมชนส่งเสริมการเป็นหมู่บ้านศีลธรรม 5 ประการฝักรวมคิดให้กับเยาวชนใช้พื้นที่ผ่านวัดเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรม และให้วัดเป็นศูนย์กลางการเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีต่าง ๆ ผ่านการทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมร่วมกับพี่น้องชาวสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวด้วย...” (ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก, 2564)

1.2 ด้านกระบวนการหรือการดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต พบว่า ชุมชน มีการดำเนินงาน 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.2.1 ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง” พบว่า พื้นฐานสำคัญที่สุดคือแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ทางภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการเผยแพร่และสนับสนุนมาอย่างยาวนาน ประชาชนในพื้นที่มีความคุ้นเคย อีกทั้งหน่วยงานระดับพื้นที่มีความเข้าใจ ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิต รวมถึงได้ประยุกต์เป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตอื่น ๆ เช่น มีการส่งเสริมการไม่เบียดเบียน ไม่เอาเปรียบคนอื่น ดังการสนทนากลุ่มว่า “ใช้กระบวนการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน ให้ความรู้กับคนในชุมชน โดยร่วมมือกับพลังบวรเพื่อความอยู่ดีกินดีของคนในชุมชน...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564)

1.2.2 ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “มีวินัย” พบว่า มีการปฏิบัติตามตามหลักศีลธรรมทางศาสนาในการฝึกวินัยในตนเองเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ของชุมชน มีวินัยในการดำเนินชีวิตที่ปราศจากอบายมุข และปฏิบัติตามหน้าที่พลเมืองที่ดี อย่างไรก็ตามหลัก

คุณธรรม “มีวินัย” จะเป็นส่วนหนึ่งของหลักเบญจศีลเบญจธรรมที่มีอยู่แล้วในการหลักธรรมที่ชุมชนคุ้นเคย ดังการสนทนากลุ่มว่า “ชุมชนเป็นหมู่บ้านศีล 5 เป็นชุมชนปลอดเหล้า ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดเรามีกิจกรรมทางศาสนาที่ปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างวินัยให้กับคนในชุมชน...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564)

1.2.3 ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “สุจริต” พบว่า ส่งเสริมการประกอบอาชีพการงานด้วยความซื่อสัตย์ไม่ทำการทุจริตต่อหน้าที่ การงาน และความรับผิดชอบ การต่อต้านและไม่ส่งเสริมการประพฤติทุจริตทุกรูปแบบของคนในสังคม การปลูกฝังในชุมชนจะผ่านกระบวนการกลุ่ม และการเข้าเป็นสมาชิกผ่านชมรม และองค์กรต่าง ๆ ดังการสนทนากลุ่ม “เราส่งเสริมให้มีกลุ่มออมทรัพย์สัจจะ กองทุนชุมชนสำหรับการส่งเสริมอาชีพสุจริต และฝึกความรับผิดชอบในการออม มีความซื่อสัตย์ด้านการเงิน...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564)

1.2.4 ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรม “จิตอาสา” พบว่า ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีจิตอาสาร่วมมือกับทางหน่วยงานราชการและช่วยเหลือคนในชุมชน ยินดีช่วยด้วยความเต็มใจโดยไม่คำนึงถึงค่าตอบแทนใด ๆ ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชนว่า “มีการรวมกลุ่มของชุมชนในรูปแบบของสหกรณ์ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มุ่งแลกเปลี่ยนความรู้ด้านต่าง ๆ และช่วยเหลือกันในด้านอาชีพ การดำรงชีวิต...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564) และ “ในช่วงสถานการณ์โควิดระบาดชาวบ้านจะพยายามช่วยเหลือกัน แบ่งปันข้าวของให้กับคนที่ไม่มีรายได้ และร่วมมือกันจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564)

1.3 ด้านผลผลิตและการประเมินผลการดำเนินงานตามแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พบว่า ชุมชนมีกิจกรรมรักษาสืบสานวัฒนธรรม ได้แก่ กิจกรรมเทิดทูนชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ตลอดจนการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ประเพณี วัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของชุมชน ชุมชนมีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 มาเผยแพร่ให้ความรู้ด้านการเกษตร ด้านการออม การรวมกลุ่มจิตอาสาเพื่อพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ มีโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน ช่วยให้คนในชุมชนรักในความเป็นไทย และรักษาประเพณีไทยที่ดั้งเดิมไว้ และมีการเชิดชูผู้ที่ดีและเป็นแบบอย่างที่ดีของชุมชน ดังตัวอย่างความคิดเห็นของผู้แทนระดับชุมชน “ชุมชนยึดมั่นในสถาบันพระมหากษัตริย์ มีโครงการในพระราชดำริที่พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตร หัตถกรรม ปศุสัตว์ ให้ชุมชนรักและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอยู่เสมอ...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564) และ “การระเบิดจากภายในของชุมชน ทำให้ชุมชนเห็นศักยภาพของตนเอง มีการรวมกลุ่ม และสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการท่องเที่ยว และมีการพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบของชุมชนจนได้รับรางวัลระดับจังหวัด และระดับประเทศ...” (กลุ่มผู้สนทนา, 2564)

2. แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน จากการศึกษาพบว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนนั้นต้อง

สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและชุมชนนั้นต้องเป็นชุมชนที่มีหลักการขับเคลื่อนชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม เช่น หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือหลักธรรมทางศาสนาที่ชุมชนนับถือ การมีความสามารถและความพร้อมที่จะร่วมกันขับเคลื่อนคุณธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน และนอกจากนี้แล้วคือบนพื้นฐานของความแตกต่างของวัฒนธรรมโดยเฉพาะความเชื่อของแต่ละศาสนาต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือการมีทัศนคติที่ดีต่อหลักธรรมทางศาสนา การยอมรับหลักศาสนาว่าเป็นสิ่งที่สามารถนำพาให้สังคมสงบสุขได้ และความสามารถที่จะนำหลักธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตจริง ดังนี้

2.1 ความพร้อมของชุมชนในการเป็นชุมชนคุณธรรม ได้แก่ ความพร้อมด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม จากกรณีศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนมีภูมิศาสตร์และแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อต่อการดำเนินงานส่งเสริมคุณธรรม มีบุคลากรที่มีศักยภาพและมีคุณค่า เช่น ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำทางศาสนา ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้อาวุโสและครูบาอาจารย์ที่เป็นที่เคารพนับถือ และความพร้อมด้านการดำเนินงานชุมชนคุณธรรม กล่าวคือ การมีโครงการและกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชน ช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทย ซึ่งกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมในชุมชนช่วยให้บุคลากรมีจิตสำนึกในการรักษาและสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามไว้ และมีความรักและหวงแหนในความเป็นไทยมากขึ้น ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของชุมชนนั้นจะต้องเริ่มต้นด้วยการศึกษาและเตรียมความพร้อมของชุมชนเป็นจุดเริ่มต้น

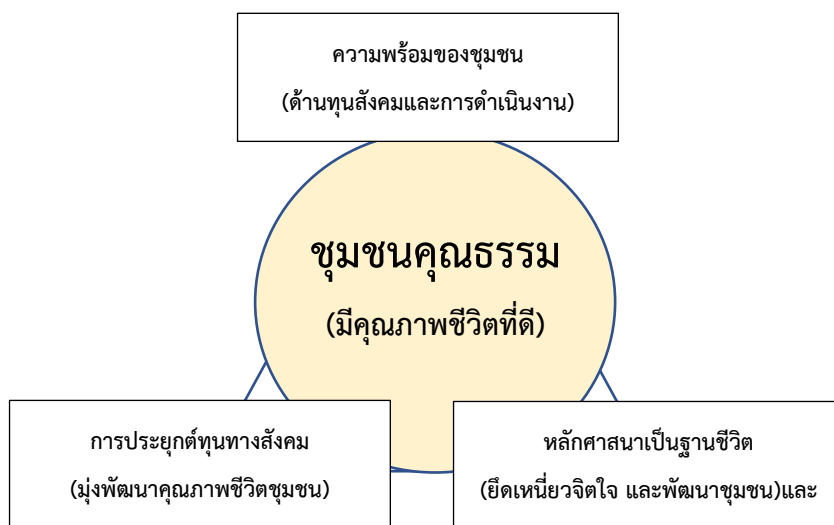
2.2 ด้านการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างอาชีพและรายได้ การดำเนินชีวิตตั้งอยู่บนฐานของปากท้องและเศรษฐกิจของครัวเรือนหากมีการนำทุนทางวัฒนธรรมมาเสริมศักยภาพและสร้างเป็นรายได้ให้กับชุมชนจะนำไปสู่การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดความยั่งยืนได้ เช่น การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้ การเสริมทักษะและอาชีพให้กับชุมชนโดยใช้ทุนทางสังคมเป็นวัตถุดิบ และเพิ่มมูลค่าให้กับผลผลิตของชุมชน เป็นต้น

2.3 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต 3 ด้าน ได้แก่ ด้านทัศนคติ และความรู้สึก การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมควรมีการประยุกต์กิจกรรมทางศาสนาส่งเสริมทำให้คนในชุมชนภูมิใจในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมและการเป็นศาสนิกชนไทยที่ดี คนในชุมชนสามารถนำหลักธรรมตามศาสนาที่นับถือมาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เช่น การใช้ศีล 5 ในการดำเนินชีวิต การลด ละ เลิก อบายมุข เป็นต้น ในส่วนด้านความตระหนักต่อหลักธรรมทางศาสนาควรมีการน้อมนำเอาหลักธรรมทางศาสนาและให้สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริงบนความเชื่อมั่นว่าหลักธรรมทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้เป็นคนดีในสังคมได้ และด้านหลักธรรมทางศาสนากับการดำเนินชีวิต ต้องมีการส่งเสริมการน้อม

นำหลักธรรมทางศาสนาเป็นพื้นฐานการดำเนินชีวิต เช่น หลักธรรมทางศาสนาสร้างความรักสามารถนำหลักธรรมทางศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตเพื่อให้คนในสังคมไม่ประพฤติดิฉิธรรมสร้างความเดือดร้อนให้แก่ตัวเองและผู้อื่น เป็นต้น

องค์ความรู้ใหม่แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: การเชื่อมโยงแนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม
และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 สะท้อนให้เห็นว่าสถานการณ์การส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมของพื้นที่ทั้ง 2 จังหวัดได้มีพัฒนาการมาพร้อมกับบริบทของสังคมไทยอย่างยาวนาน และคุณธรรมจริยธรรมก็ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับประชาชน ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่า “ปัจจัยนำเข้า” ที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมของชุมชนและการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วทั้งที่มีอยู่แล้วในชุมชนและภายนอกชุมชนเพื่อให้โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ขับเคลื่อนไปได้แบบไม่แยกส่วน ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์สนับสนุนก็เป็นการบูรณาการจากหลายภาคส่วน ในส่วนของ “ปัจจัยด้านกระบวนการ” หรือการดำเนินงานนั้นได้ใช้หลักคุณธรรม 4 ด้าน คือมีการ

ประยุกต์ใช้คุณธรรม “ความพอเพียง” “การมีวินัย” การใช้คุณธรรม “สุจริต” และคุณธรรม “จิตอาสา” เป็นพื้นฐานในการขับเคลื่อนงาน และในด้านผลผลิต และ “ผลลัพธ์” พบว่า ชุมชนต่าง ๆ ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นคุณธรรมพื้นฐานทุกชุมชนและมีความต่อเนื่อง ยั่งยืนทั้งก่อนการขับเคลื่อนงานตามแผนยุทธศาสตร์ชาติและระหว่างที่มีการขับเคลื่อนงานตามแผนยุทธศาสตร์ระยะที่ 1 ผลการศึกษาดังกล่าวได้สอดคล้องกับ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้สรุปถึงแนวทางการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทางทรัพยากรมนุษย์ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และยุทธศาสตร์ชาติด้านการปรับสมดุลพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ที่มุ่งนำไปสู่การสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาความมั่นคง เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในรูปแบบประชารัฐ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) และดังที่ จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปริยานุช ธรรมปิยา ที่ได้กล่าวการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมว่าเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งหลักคิด และแนวปฏิบัติที่นำไปสู่การพัฒนาที่เน้นองค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ วัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม อย่างเป็นองค์รวม (จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปริยานุช ธรรมปิยา, 2556)

2. ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน มีองค์ประกอบที่สำคัญคือ *ประการแรก* ต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน หากชุมชนไม่ให้ความสำคัญและไม่มีแรงปรารถนาที่จะขับเคลื่อนแล้ว การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจะไม่สามารถขับเคลื่อนให้บรรลุสู่เป้าหมายได้ *ประการที่สอง* ชุมชนนั้นต้องเป็นชุมชนที่มีหลักการขับเคลื่อนชุมชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานคุณธรรม กล่าวคือ ต้องมีกิจกรรมหรือพื้นฐานของการขับเคลื่อนคุณธรรมที่มีอยู่เป็นพื้นฐานหรือมีพื้นฐานที่จะสามารถต่อยอดได้ เช่น หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือหลักธรรมทางศาสนาที่ชุมชนนับถือ การมีความสามารถและความพร้อมที่จะร่วมกันขับเคลื่อนคุณธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน และ *ประการที่สาม* บนพื้นฐานของความแตกต่างของวัฒนธรรม โดยเฉพาะความเชื่อของแต่ละศาสนาต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน กล่าวคือการมีทัศนคติที่ดีต่อหลักธรรมทางศาสนา การน้อมรับหลักศาสนาว่าเป็นสิ่งที่สามารถนำพาให้สังคมสงบสุขได้ และความสามารถที่จะนำหลักธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตจริง ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม ที่ได้กล่าวถึงแนวคิดหลักของการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมว่าพัฒนาประเทศให้

มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน ด้วยการพัฒนาวัตถุและจิตใจให้สมดุล โดยการนำคุณธรรมร่วมทางศาสนาและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาคนในชาติ โดยจุดมุ่งหมาย คือ สถาบันหลักของชาติคือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์มีความวัฒนาสถาพร เป็นฐานรากเชื่อมร้อยให้บ้านเมืองสมานฉันท์สู่ “ความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” และมุ่งให้คนไทยเป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์” เป็นคนดี คนเก่ง มีคุณธรรม จริยธรรม ความเพียร และมีจิตสำนึกคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติในภาพรวม (คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2559) และ Beck and et al ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าสามารถแยกเป็นมิติที่เกี่ยวข้อง 4 มิติ ประกอบด้วย ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Socio-Economic Security) การยอมรับการเป็นสมาชิกในสังคม (Social Inclusion) ความสมานฉันท์ทางสังคม (Social Cohesion) และการเสริมพลังอำนาจทางสังคมให้แก่สมาชิกในสังคม (Social Empowerment) (Beck, W. et al., 1997) ดังการศึกษามาข้างต้นนั้นจะเห็นได้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนนั้นจะต้องเชื่อมสัมพันธ์กันและกันทั้งความต้องการของชุมชนและปัจจัยเกี่ยวข้องอย่างเป็นเหตุและผลกันและกัน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่าการส่งเสริมคุณธรรมคุณธรรมเป็นภารกิจที่สำคัญในการพัฒนาสังคมให้ก้าวสู่การเป็นสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีโดยมีเป้าหมายร่วมจึงมีความสำคัญและทุกหน่วยงานจะต้องให้ความสำคัญกับการขับเคลื่อนให้ไปสู่เป้าหมาย ผลการศึกษาได้สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยเริ่มต้นของการขับเคลื่อนงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจะต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเป็นหลัก เนื่องจากชุมชนเป็นเป้าหมายหลักและเป็นฐานรากสำคัญของประเทศ การมุ่งให้ความสำคัญกับชุมชนจะทำให้เกิดแรงปรารถนาที่จะน้อมนำเอาคุณธรรมจริยธรรมมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างมีจุดหมาย การขับเคลื่อนคุณธรรมจริยธรรมที่ดีจะต้องมีกิจกรรมการออกแบบกิจกรรมและโครงการรองรับเพื่อให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนไปพร้อม ๆ กันทุกองค์ภาพ นอกจากนี้แล้วการพัฒนางานกิจกรรมจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานที่สามารถพัฒนาและต่อยอดได้ และการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมจะต้องมีลักษณะเป็นองค์รวมเชื่อมโยงกันกับทุกฝ่ายและทุกภาคส่วน ทั้งหมดจะนำไปสู่การส่งเสริมอย่างต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนได้ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้คือ 1) หน่วยงานวิชาการ ได้แก่ มหาวิทยาลัยทั้งส่วนกลางและภูมิภาคควรพัฒนาความร่วมมือในการพัฒนานวัตกรรมส่งเสริมคุณธรรมให้ทันต่อสถานการณ์และสอดคล้องกับเยาวชนในรุ่นใหม่ ทั้งนี้เพื่อให้งานคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตสังคมปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม และ 2) คุณธรรมตามหลักทางศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนควรมีการเสริมทักษะและพัฒนาผู้นำทางศาสนารุ่นใหม่ ๆ เพื่อให้สามารถส่งเสริมคุณภาพได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

กับการเปลี่ยนแปลงของโลก และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปคือ 1) ควรมีการวิจัยและพัฒนาวัตกรรมการส่งเสริมคุณธรรมกับกลุ่มเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่เพื่อให้สามารถเข้าถึงหลักธรรมได้ง่ายและปฏิบัติได้สอดคล้องกับยุคสมัย และ 2) ควรมีการวิจัยแบบเสริมพลังในการพัฒนาบุคลากร เจ้าหน้าที่ และแกนนำชุมชนที่รับผิดชอบหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณธรรมในระดับพื้นที่เพื่อให้เกิดทักษะการทำงาน สามารถขับเคลื่อนงานได้ต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาภาคสนามเรื่องการประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2559-2564) ได้ขออนุมัติจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยมหิดล เลขที่ MU-CIRB 2020/438.1712 ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2563 คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ทั้งด้านการให้ข้อมูล และการให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. (2561). คู่มือการขับเคลื่อนแผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร: บริษัททำไทย เพรส จำกัด.
- กลุ่มผู้สนทนา. (10 เมษายน 2564). การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต. (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- กลุ่มผู้สนทนา. (12 เมษายน 2564). การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต. (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- คณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (2559). แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559-2564). กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และปรียานุช ธรรมปิยา. (2556). ตามรอยพ่อ ชีวิตพอเพียง...สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร: บริษัท พิมพ์สิริพัฒนา จำกัด.
- ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 - 2580). (2561). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 135 ตอนที่ 82 ก. (13 ตุลาคม 2561).
- ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก. (10 เมษายน 2564). การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต. (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก. (12 เมษายน 2564). การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและการพัฒนาคุณภาพชีวิต. (นิภาวรรณ เจริญลักษณ์ และคณะ, ผู้สัมภาษณ์)

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). รายงานสรุปผลการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ประจำปี 2563. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

Beck, W. et al. (1997). The Social Quality of Europe. The Hague: Kluwer International.